

DRÓTOS LÁSZLÓ

Változások, új lehetőségek a természettudományos emlékek, az ipari örökség védelme és hasznosítása, közzététele terén

A hagyományos „Őszi Ankét” megrendezésében eltelt negyed évszázad alatt, – a nemzetközi haladás, és országunk társadalmi, politikai berendezkedésének alapvető módosulása következtében – jelentősen változott:

- az ipari emlékek fogalmáról, védelméről, és hasznosításáról alkotott korábbi véleményünk;
- régebbi gyakorlatunk a műszaki tudomány- és technikatörténet eseményeinek publikálását illetően,
- az ankét tématerületének intézményrendszere és tevékenységének tartalma, módszere;
- módosult – sokunk szerint többnyire rossz irányban – az a társadalmi közfelfogás, döntéshozói megítélés is, amely a reáltudományokat, és az arra épülő szakmákat, valamint azok örökségét hazánkban körülveszik.

Ezek közül a változások közül kiemelten egyről, az *Európa Tanács által kezdeményezett kulturális utak mozgalmáról* – az ennek keretében létrehozott Közép-európai Ipari Örökség Útja elnevezésű program nyújtotta lehetőségről, az e célból magyar kezdeményezésre létrehozott Egyesületről – ad tájékoztatást az írás.

I. A VÁLTOZÁSOK ÖSSZEFOGLALÁSA

Az elmúlt 25 év a kiemelkedő történelmi változások időszaka volt nemzetünk életében. Tapasztalhatjuk ezt szinte minden területen, globális, vagy csak nemzeti sajátosságként. Alapvető értékrend-változás, sajnálatos értékválság tanúi is voltunk és vagyunk. Politikai, társadalmi rendszerváltás részesei lettünk, és 40 év után ismét módosult – most keletről nyugati irányba – a birodalmi orientálódásunk. Radikális gazdasági, technikai struktúraváltást élünk meg. A posztindusztriális kor időszakán jutottunk túl. Ezekben a változásokban – ma már egyértelmű, hogy – a környező országokhoz képest rosszabbul vettük az akadályokat. A korábbi előkelő élvonalból az utolsók közé kerültünk gazdasági versenyképességünkben. Hazai műszaki innovációs készségünk gyengült; a tudomány, az oktatás, a kultúra nem igazán találja válaszát a kihívásokra; a magyar lakosság reprodukációs képessége csökkent, közérzete romlott.

Ennek az elmúlt negyedszázadban bekövetkezett általános paradigmaváltásnak sok-sok hatásán belül – döntően a technikai, technológiai globális haladás következtében is – módosultak az ország intézményrendszerei, az emberek igényei, az egymás közötti érintkezés szabályai, eszközei. Maradva a saját területünkön, néhány példa az ipari örökségvédelem területéről. Változott:

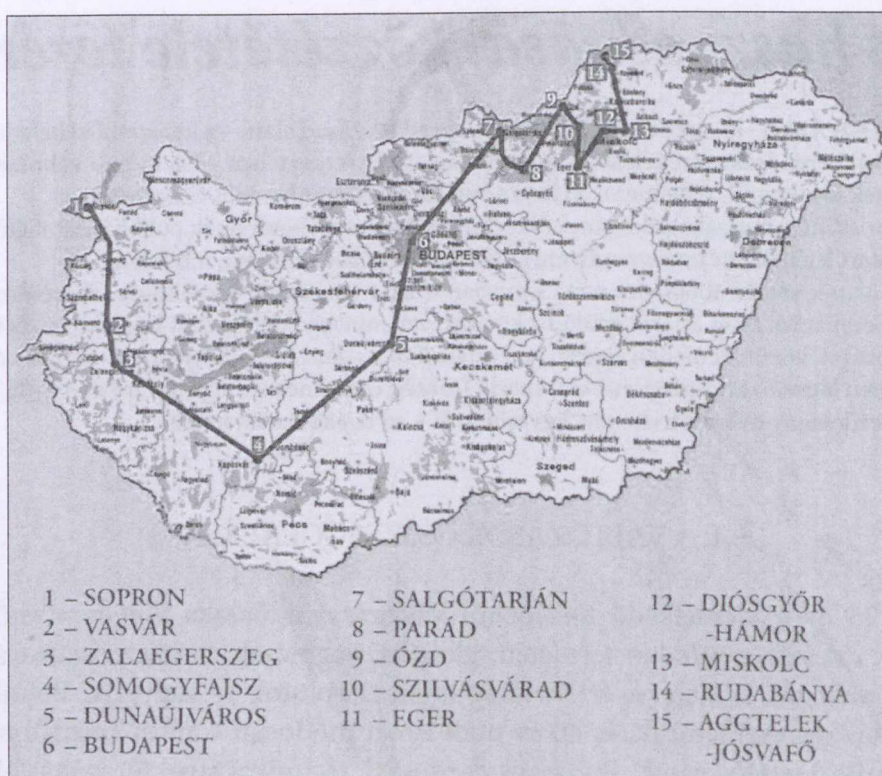
- az ipari emlékek fogalmáról, védelméről, és hasznosításáról alkotott korábbi vélemény;
- a műszaki tudomány- és technikatörténeti események publikálásának régebbi gyakorlata;
- az ankét tématerületének intézményrendszere és tevékenységének tartalma, módszere;

- módosult – sokunk szerint többnyire rossz irányban – az a társadalmi közfelfogás, döntéshozói megítélés is, amely a reáltudományokat, és az azokra épülő szakmákat, valamint azok örökségét hazánkban körülveszi.

Kedvező stabilitást jelent ezen a téren a mi Őszi Ankétunk, amely – bár némileg cserélődő arcokkal, és korszerűbb eszközök alkalmazásával – céljában változatlan maradt.

Miután a felsorolt gondok egy jelentős része az Európai Unió soknemzetiségű tagjai között is jelentkezik, ezek részbeni orvoslására, és a nemzeti, valamint az európai kulturális identitás erősítésére, – az Európa Tanács szintjén már ezelőtt¹ 20 évvel – az Európai Kulturális Utak létrehozásáról döntöttek. Ezt egy olyan új lehetőségnek, eszköznek, program-keretnek fogták és fogják fel az Unió vezetői, amely a fennálló problémák megoldását hatékonyan elősegítheti.¹

Magyar részről e nemzetközi programba 10 éve kapcsolódtunk be. Először a Barokk, majd a Vaskultúra Útja (ábra szerint) hazai szervezésével, (a nemzetközi Selyem és Textil Úthoz a szakma már korábban közvetlenül kapcsolódott).

(Képaláírás: Az európai vaskultúra útja magyarországi szakasza)

II. AZ EURÓPA TANÁCS HATÁROZATÁNAK LÉNYEGES ELEMEI, ÉS AZOK HAZAI MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE

A cél tekintetében a Határozat 10 általános szempontot fogalmaz meg, amelyet a Kulturális Utak indításával el kíván érni. Ezek összefoglalva:

- A nagyközönség számára minél inkább láthatóvá kell tenni – térbeli és időbeli utazások segítségével – miként alkotja a különböző európai országok öröksége a közös kultúrkincset;
- A Kulturális Utak demonstrálják az Európa Tanács alapelveit, úgymint: az emberi jogok, a kulturális demokrácia, az európai kulturális sokszínűség és identitás, párbeszéd és együttműködés országhatárokon át – célkitűzést.

Az egyik pont külön is kiemeli: „... az európai értékek és Európa közös kulturális örökségének

megismerése... a tudomány, a technika és kereskedelem területein, kulturális útvonalak segítségével is megtörténhet.”

A Határozat mellékletét képező „SZABÁLYOK” 5 kiemelt kötelező tevékenységet jelöl meg, amelyeket a program keretében meg kell célozni. Ezek a következők:

1. Kutatási és fejlesztési együttműködés;
2. Az európai örökség, történelem és emlékek felkarolása;
3. Kulturális és oktatási csereprogramok európai fiatalok számára;
4. A kortárs kulturális és művészeti gyakorlat;
5. Kulturális turizmus és a fenntartható kulturális fejlődés.

Felöleli tehát ez a program mindazokat a területeket, amelyek fontosak számunkra a mérnök- és orvostudományok örökségének megőrzése és hasznosítása szempontjából. A program új nagy lehetőség számunkra a technikátörténeti jellegű kulturális örökség védelme, megőrzése és hasznosítása szempontjából!

A formai elemekkel két fejezetben foglalkozik az említett szabályzat. Az egyik: A hálózatok ismérveinek összefoglalása (a jóváhagyás és az elbírálás szempontjai), a másik a tanúsítvány-adás gyakorlata és a vele járó kötelezettségek.

Az eddig elfogadott, beindított programok váltakozó sikerrel folynak. Mint az alábbi táblázatban feltüntetett, létrejött „utak” európai listájából is látható, nagyon eltérő, különböző célú utak szerveződtek eddig. Legnépszerűbbek, illetve leginkább látogatottak az egyházi szervezésű zarándokutak. Ritkább az előfordulása a szakmatörténeti utaknak.

Szám	Az út neve	Szám	Az út neve
1	Santiago de Compostelába vezető zarándokút	18	Népszerű fesztiválok és szokások
2	Via Francigena zarándokút	19	Élő művészet és európai identitás
3	A vidéki élet útjai	20	Föníciai út
4	Selyem- és textilutak	21	Cigányok útja
5	Barokk utak	22	A humanizmus útja
6	A szerzetesrendek hatásának útjai	23	Wenzel és Vauban út
7	Kelta utak	24	Al-Andalúz öröksége út
8	Mozart út	25	Az északi fény útja
9	Schikhardt út	26	Az európai felfedezések városának útja
10	Viking utak	27	Via Regia
11	A Hansa városok útjai	28	Román művészet európai útja
12	Parkok és kertek útjai	29	Via Carolingia
13	Kasztíliai nyelv terjedésének útja	30	Közép-európai vaskultúra útja
14	Szent Márton útja	31	Don Quixote
15	Zsidó örökség útja	32	Vándorlások örökségének útja
16	A cluny mozgalom európai helyszínei	33	Szent Mihály útja
17	Olajfák útja	34	Vaskultúra útja a Pireneusokban

Miután az ipari szakmákat felölelő lehetséges kulturális utak száma meglehetősen nagy, felvetődött egy olyan ernyőszervezet létrehozásának szükségessége, amely szervezésileg és tematikailag is igyekszik összekapcsolni a különféle manuális szakmák európai kulturális hagyatékának emlékeit. A javaslat Miskolcra indult el, amelyhez eddig hét környékbeli ország képvisellete kapcsolódott. A kezdeményezést Luxemburgban a Kulturális Utak Irodájának vezetése örömmel és támogatóan üdvözölte. A létrejött Közép-európai Ipari Örökség Útja Egyesület célkitűzésében, – a fentebb említett öt kötelező feladat keretén belül – a következők szerepelnek:

- az Európai Unió fejlődése, az integráció, a nemzeti és európai kulturális identitás erősödésének elősegítése az ipari örökség védelme és hasznosítása alapján,
- a múzeumi feladatokat képező, az ipari örökség feltárásával, kutatásával, megőrzésével és újrahasznosításával összefüggő teendők támogatása és az ezekhez kapcsolódó tudomány- és technikatörténeti ismeretek cseréjének elősegítése,
- a nagyközönség érdeklődésének növelése az ipar története és kulturális vonatkozásai iránt,
- a kultúrtörténeti jellegű idegenforgalom bátorítása, a szakmatörténeti örökségturizmus, a kulturális turizmus támogatásával,
- a „KÖZÉP-EURÓPAI IPARI ÖRÖKSÉG ÚTJA” elnevezésű nemzetközi program szervezése Miskolc városból, e térség termelési és technikatörténeti hagyatékának hasznosítása.

Mit javasolunk és kérünk az Egyesület részéről mindazok számára, akik nemzetünk tudomány- és technikai örökségéért tenni tudnak és akarnak?

Éljenek az Európa Tanács és Egyesületünk által ajánlott új lehetőséggel. A lehetőségeken konkrétan a következőket értjük:

- érezzék magukénak ezt a szervezkedést, működjenek közre a célkitűzések további gazdagításában, és minél eredményesebb teljesítésében;
- váljanak minél többen egyik magyarországi bázisává, nemzetközi kezdeményezőjévé a megfelelő szakmatörténeti utaknak, és élvezzék azok előnyeit;
- a tervezett és végrehajtott jelentősebb programjaikat közölgék velünk, amelyek lebonyolításához segítségünket, az országos és nemzetközi nyilvánosság biztosítását ajánljuk;
- új projekt-ötletekre szervezzünk minél több közös pályázatot, hívjuk fel egymás figyelmét az ilyen lehetőségekre.

Konklúzióként, összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy az eltelt negyed évszázadban *a természettudományos emlékek, az ipari örökség védelme és hasznosítása, valamint közzététele terén* alapvető változásoknak voltunk tanúi, és cselekvő résztvevői.

A módosult körülmények hátrányait túlnyomórészt elszenvedtük, előnyeinek, új, kedvező, kínálkozó lehetőségeinek kihasználása nagyrészt még előttünk áll. A új lehetőségek egyike eredményes bekapcsolódásunk az Európa Tanács Kulturális Útvonalainak programjába, amelynek kihasználása közös jövőbeni próbatételünk.

Irodalom

- ¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2007. október 10-én, az 1006. nagykövetségi szintű ülésén, a Kulturális Utak fejlesztéséről elfogadott, CM/Res(2007)12. sz. határozata. (A Határozat megtalálható a www.ipariorokseg.hu vagy a www.industrialheritage.eu honlapon magyar nyelven a dokumentumok között, illetve eredeti angol nyelven <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194679>)

A szerző címe:

3519 Miskolc, Kiss József u. 40.

Telefon: 0646 442 323

0630 986 4042

